EKOLOGICKÉ POĽNOHOSPODÁRSTVO V SR

Jana Némethová

Abstract

The paper is focused on the analysis of the development of ecologic agriculture in Slovakia since 1991. It describes the development and current state of the size of agricultural land in the system of ecologic agriculture, its structure, and development of the number of agricultural businesses. Furthermore, the paper deals with the certification of agricultural raw materials and food produced by ecologic agriculture.

Keywords: agricultural land in ecologic agriculture in Slovakia and its internal structure, businesses in ecologic agriculture in Slovakia, certified organic products in Slovakia

Úvod

V súčasnom období sa dostáva do popredia alternatívne poľnohospodárstvo, ktoré je založené na prirodzenejšom vzťahu človeka k prírode s preferovaním biologických technológií a vylučovaním chémie a technických prostriedkov. Jeho cieľom nie je zlikvidovať, resp. nahradiť intenzívne poľnohospodárstvo (konvenčné poľnohospodárstvo) v plnom rozsahu, lebo nedokáže plne zabezpečiť výživu ľudstva. Po vstupe Slovenska do EÚ v roku 2004 sú výhody čerpania európskych finančných fondov viac podmieňované hľadiskami ochrany životného prostredia, ochrany krajiny, životných podmienok zvierat a zachovaním kultúrneho dedičstva vidieka v každej členskej krajine. Definitívne končí obdobie pohľadu na poľnohospodárstvo iba z hľadiska produkcie potravín. Do popredia začínajú vystupovať najmä mimoprodukčné funkcie poľnohospodárstva, ktoré prinášajú nový systém hospodárenia na pôde, teda ekologické poľnohospodárstvo.

V súčasnosti sa stále viac zvyšuje záujem obyvateľstva o biopotraviny, resp. ekoprodukty, ktoré sú výsledkom alternatívnej poľnohospodárskej výroby, vyplývajúcej z multifunkčného poľnohospodárstva. Príčiny vzniku alternatívneho hospodárenia na pôde, jeho význam, rozdiely medzi konvenčným a alternatívnym poľnohospodárstvom, priestorové rozmiestnenie ekologického poľnohospodárstva v SR analyzujú vo svojich prácach napr. Bedrna, Vybíralová, Pavlíčková (1997), Pavlíčková (1997, 2002), Spišiak (2000), Spišiak a i. (2005), Dubcová a i. (2008).

Cieľom príspevku je analýza vývoja ekologického poľnohospodárstva v SR od roku 1991 až po súčasnosť. Pri skúmaní uvedenej problematiky sme využili hlavne metódu analýzy a komparácie.

Vývoj ekologického poľnohospodárstva v SR v rokoch 1991 – 2006

Na Slovensku sa ekologické poľnohospodárstvo začalo rozvíjať od roku 1991. Nadväzovalo na skúsenosti a vývojové trendy západoeurópskych krajín. Do ekologického systému hospodárenia bolo vybraných 36 poľnohospodárskych podnikov a jeden súkromne hospodáriaci roľník. Tieto subjekty ekologicky hospodárili na výmere 14 773 ha poľnohospodárskej pôdy a v priebehu trojročnej konverzie im bola poskytnutá dotácia v priemere 10 tis. Sk.ha⁻¹. V rokoch 1991 - 1996 sa vývoj plôch ekologického poľnohospodárstva výraznejšie nezmenil. Prvý väčší nárast ekologického poľnohospodárstva nastal v rokoch 1997 – 1998, keď sa ekologicky obhospodarovaná výmera zvýšila na 50 615 ha a v systéme ekologického poľnohospodárstva bolo zapojených 82 subjektov. V období rokov 1996 – 1997 sa tiež vytvorili pre slovenských producentov vhodné ekonomické podmienky na export niektorých ekologických produktov do západných štátov, kde je ich spotreba vyššia ako na Slovensku. Išlo najmä o cukor, strukoviny, zeleninu, ovocie a niektoré ďalšie suroviny rastlinného pôvodu. Napríklad cukrovar v Sládkovičove vyrábala tzv. biologický cukor (ekocukor), ktorý vyvážal do Holandska. Zo začiatku to bolo 200 ton, neskôr 1000 - 2500 t.

V roku 2001 bolo do ekologického poľnohospodárstva zapojených zhruba 90 subjektov, ku ktorým boli zahrnutí ekologickí výrobcovia a subjekty v konverzii, ktoré sa postupne pretransformovali na ekologických poľnohospodárov (mapa č. 1). Najväčšie zastúpenie ekologických výrobcov a zároveň subjektov v konverzii sa nachádzalo v Prešovskom kraji (zhruba 38). Subjekty ekologického poľnohospodárstva v SR obhospodarovali približne 60 000 ha poľnohospodárskej pôdy z toho bolo 21 000 ha ornej pôdy, 150 ha ovocných sádov a vinogradov a 38 850 ha trvalých trávnych porastov.

V roku 2001 medzi hlavné pestované plodiny, na ktoré bol vydaný certifikát o bioprodukte, patrili obilniny, olejniny, hrach, čakanka, liečivé rastliny. Teda teoretickými predajcami ekologických výrobkov boli všetci producenti (90 subjektov), čistými výrobcami bioproduktov bolo z nich iba 12 podnikov a 4 subjekty boli len distribútormi týchto produktov.

Vstupom SR do EÚ sa zvýšil záujem poľnohospodárov o ekologické poľnohospodárstvo. V roku 2004 bolo registrovaných v systéme ekologického poľnohospodárstva v SR 127 subjektov, z toho 10 spracovateľov s výmerou ekologicky obhospodarovanej pôdy 53 091 ha poľnohospodárskej pôdy, z toho bolo 14 960 ha ornej pôdy, 37 801 ha trvalých trávnych porastov, 252 ha ovocných sádov a 78 ha vinogradov. V roku 2005 dochádza k značnému nárastu plôch na ekologické poľnohospodárstvo až na 92 191 ha poľnohospodárskej pôdy, z toho bolo 26 796 ha ornej pôdy, 64 749 ha trvalých trávnych porastov, 55 ha ovocných sádov a 91 ha vinogradov (Zelená správa, 2006). Výmera poľnohospodárskej pôdy medzi rokmi 2004 a 2005 sa zvýšila o viac ako 76 % a následne v roku 2006 sa rozloha ekologicky obrábanej pôdy zvýšila o ďalších viac ako 30 % oproti

predchádzajúcemu roku 2005. Ekologickým poľnohospodárstvom v roku 2005 sa zaoberalo zhruba 210 subjektov (ekologickí farmári, subjekty v konverzii a výrobcovia), čo oproti roku 2001 predstavuje nárast o 133 % (mapa č. 2). Najviac ekologických farmárov bolo zastúpených v Prešovskom kraji (23) a v Žilinskom kraji (14). Najvyšší počet subjektov v konverzii bolo zaznamenaných v Prešovskom (35), Banskobystrickom (35) a v Žilinskom kraji (28). Čistých výrobcov bioproduktov bolo iba 10, pričom najviac ich bolo v Nitrianskom kraji.

Mapa č. 1: Lokalizácia subjektov ekologického poľnohospodárstva v okresoch SR (r. 2001)

Map 1: Location of businesses of ecologic agriculture in districts of Slovakia (2001)

Zdroj: agroenvironment, 2006

V zelenej správe z roku 2005 sa uvádza, že po troch rokoch prechodného obdobia (konverzie) sa vyrobili prvé produkty s certifikátom kvality "eko". Išlo približne o takéto množstvá ekologických produktov: okolo 25 tis. ton obilnín, 3000 ton strukovín, viac ako 1000 ton olejnin, 2000 ton konzumných zemiakov, 17500 ton cukrovej repy, asi 1000 ton zeleniny, 700 ton hrozna a 60 ton ovocia. Objemových krmovín sa vyrobilo 55 tis. ton. Vyprodukovalo sa tiež približne 600 tis. litrov mlieka, 135 ton syrov, 240 ton mäsa a 220 ton chleba. Spracovatelia ponúkali konzumentom 26 druhov ekopotravín, napr. ekomúku, pšeničný chlieb a pečivo i ďalšie výrobky. Ich ceny boli vyššie v porovnaní s bežnými produktmi. Viaceré poľnohospodárske podniky si vytvorili vlastné kapacity na spracovanie svojej ekologickej produkcie rastlinného, ale aj živočíšneho pôvodu (mlieko,

mäso). Väčšie množstvo produkcie v prvých rokoch sa umiestnilo na slovenskom trhu, do štátov EÚ sa vyviezla časť obilnín, olejní, strukovín a cukru. Postupne export niektorých ekologických komodít zo Slovenska rástol, pri vyšších realizačných cenách v porovnaní s cenami na vnútornom trhu.

V roku 2006 sa výmera ekologicky obhospodarovanej pôdy zvýšila na 121 956 ha, čo predstavuje 5,81 % z celkovej výmery poľnohospodárskej pôdy Slovenska. Z toho bolo v rámci ekologického poľnohospodárstva evidovaných 36 715 ha ornej pôdy, 84 455 ha trvalých trávnych porastov, 733 ha ovocných sádov a 53 ha vinogradov (Zelená správa, 2007). Oproti roku 2005 sa zvýšila výmera ekologicky obhospodarovanej pôdy o 29 765 ha. V roku 2006 bolo v evidencii 298 držiteľov registrácie v systéme ekologického poľnohospodárstva, z toho bolo 265 farmárov. S narastajúcim počtom subjektov v systéme ekologického poľnohospodárstva, vrátane počtu výrobcov biopotravín, sa rozširuje sortiment biopotravín a tiež ich odbyt na domácom trhu. V roku 2006 bolo evidovaných 33 držiteľov registrácie, ktorí vyrábali biopotraviny (v roku 2005 ich bolo 23). Pomaly sa rozvíjala aj infraštruktúra spracovania bioprodukcie na potraviny.

Ku koncu roku 2006 bolo registrovaných zhruba 120 tisíc kusov ekologicky chovaných zvierat (vrátane 390 včelstiev), a to 28 922 ks hovädzieho dobytku, 312 ks ošípaných, 87 607 ks oviec, 1 408 ks kôz, 440 ks koní a i., ktoré boli chované na ekologicky čistých krmivách, bez podávania rastových stimulátorov či liečiv s prihliadnutím na welfare hospodárskych zvierat.

V roku 2006 v porovnaní s rokom 2005 sa zvýšila aj certifikácia bioproduktov. Certifikované bioprodukty a biopotraviny sa nachádzajú v zozname organizácie Naturalis SK. Spoločnosť Naturalis SK, s.r.o. je inšpekčná a certifikačná organizácia s prideleným kódom SK-02-BIO, ktorá kontroluje držiteľov registrácie a následne aj vydáva certifikáty na bioprodukty a biopotraviny v SR. V roku 2006 spoločnosť vydala 654 certifikátov (r. 2005 - 325 certifikátov). Pri certifikovanej produkcii z rastlinnej výroby prevládali hlavne: čaje, obilniny, cestoviny, mlynské výrobky, brezová šľava, ovocie a lesné ovocie, víno, zelenina, olejiny. V živočíšnej výrobe nie je sortiment bioproduktov ešte taký rozvinutý ako v rastlinnej výrobe. V živočíšnej výrobe boli certifikované nasledovné produkty: surové a sušené kozie bio-mlieko, bryndza, syry, surové kravské a ovčie mlieko, hovädzí jatočný dobytok, med. Stále chýba napr. biomäso, a mäsové výrobky (Zelená správa, 2007).

Mapa č. 2: Lokalizácia subjektov ekologického poľnohospodárstva v krajoch SR (r. 2005)

Map 2: Localization of businesses of ecologic agriculture in the regions of Slovakia (2005)

Zdroj: agroenvironment, 2006

Vývoj ekologického poľnohospodárstva od roku 2007 až po súčasnosť

Rovnako aj posledné roky 2007 a 2008 vykazujú pozitívny rastúci trend ekologického hospodárenia pôde. V roku 2008 sa počet fariem oproti roku 2007 zvýšil o ďalších 80. V systéme ekologického poľnohospodárstva bolo evidovaných v roku 2007 338 držiteľov registrácie, z toho bolo 278 farmárov a jeden včelár. Bol zaznamenaný nárast ekologicky obrábanej pôdy o 634 ha. V rámci ekologického poľnohospodárstva bolo evidovaných 37 777 ha ornej pôdy, 84 052 ha trvalých trávnych porastov, 708 ha ovocných sádov a 53 ha vinohradov (Zelená správa, 2008).

V roku 2008 sa už podarilo dosiahnuť cieľ z Akčného plánu rozvoja ekologického poľnohospodárstva v Slovenskej republike do roku 2010, ktorý stanovil realizovať ekologické poľnohospodárstvo na výmere 7 % poľnohospodárskej pôdy, čo predstavuje v súčasnosti 136 669 ha z poľnohospodárskeho pôdneho fondu Slovenska. Podľa evidencie Ústredného kontrolného a skúšobného ústavu poľnohospodárskeho (ÚKSÚP) bolo k 31. 12. 2008 evidovaných v systéme ekologického poľnohospodárstva 418 držiteľov registrácie (349 farmárov a jeden včelár). Medziročne počet držiteľov registrácie narástol o 23,7 % a počet farmárov o 25,5 %. Výmera ekologicky obrábanej pôdy medziročne narastla o 14 080 hektárov. Pri medziročnom porovnaní došlo k zvýšeniu výmery ornej pôdy v systéme ekologického poľnohospodárstva o 4 002 ha, trvalých trávnych porastov o 9 791 ha, ovocných sádov o 286 ha. Výmera vinohradov v ekologickom poľnohospodárstve zostala nezmenená (tab. č. 1).

Tab. č. 1: Výmera ekologicky obrábanej pôdy v SR v ha v rokoch 2007 a 2008

Table 1: The area of ecologically cultivated land in Slovakia (in hectares)

Ukazovateľ	Výmera pôdy (ha)		Nárast pôdy 2008	
	2007	2008	v ha	v %
Pôda v systéme EP spolu	122 589	136 669	14 080	11,5
v tom: orná pôda	37 777	41 779	4 002	10,6
TTP	84 052	93 843	9 791	11,6
Ovocné sady	708	994	286	40,4
Vinohrady	53	53	0	0

Zdroj: ÚKSÚP, 2010

Stúpajúci záujem poľnohospodárov zapájať sa do systému ekologického poľnohospodárstva je dôkazom o postupnom zvyšovaní ich environmentálneho povedomia. Záujem farmárov o vstup do systému ekologického poľnohospodárstva pozitívne ovplyvnila aj pokračujúca podpora v rámci viacerých podporných mechanizmov Programu rozvoja vidieka. Ekologické poľnohospodárstvo bolo podporované aj v rámci prebiehajúcich záväzkov z Plánu rozvoja vidieka 2004 – 2006. V programovom období 2007 – 2013 je na území Slovenska v platnosti Program rozvoja vidieka SR 2007 – 2013 (PRV), ktorý podporuje ekologické poľnohospodárstvo v rámci Osi 2 – „Zlepšenie životného prostredia a krajiny“, opatrenie „Agroenvironmentálne platby“, najmä podopatrenie: „Ekologické poľnohospodárstvo“. Na základe uvedených faktov podpory ekologického poľnohospodárstva môžeme predpokladať v ďalších rokoch prirodzený mierny nárast ekologicky obrábanej pôdy v SR s čím súvisí i prirodzený nárast ekologicky hospodáriacich subjektov a tiež nárast výrobcov biopotravín (graf č. 1, 2, 3).

Graf č. 1: Vývoj výmery poľnohospodárskej pôdy v ekologickom poľnohospodárstve v SR

Graph 1: Development of an area of agricultural land in ecologic agriculture in Slovakia

Zdroj: MP SR, SAZP, www.enviroportal.sk, 2010

Graf č. 2: Vývoj počtu ekologicky hospodáriacich subjektov

Graph 2: Development of eco-farming businesses

Zdroj: MP SR, www.enviroportal.sk, 2010

Graf č. 3: Vývoj počtu výrobcov biopotravín na Slovensku registrovaných OŽP a EP

Graph 3: Development of the producers of bio-food in Slovakia

Zdroj: www.enviroportal.sk, 2010

So zvyšovaním počtu držiteľov registrácie a nárastom výmery pôdy v systéme ekologického poľnohospodárstva dochádza k rozširovaniu sortimentu

bioproduktov a biopotravín na trhu v rámci rastlinnej a živočíšnej výroby. Naturalis SK, s. r. o. vydala k 31. 12. 2008 spolu 873 certifikátov na bioprodukty a biopotraviny, čo bolo medziročne viac o 14,7 % (v r. 2007 - 761 certifikátov). V rámci toho je 591 certifikátov bioproduktov a 282 certifikátov biopotravín. Vydaných bolo tiež 70 certifikátov biokrmiva. Podľa Naturalis SK, s. r. o. bolo certifikovaných 102 výrobcov bioproduktov (t. j. o 36 výrobcov viac ako v roku 2007), 38 výrobcov biopotravín (nárast o 17 výrobcov), štyria výrobcovia biokrmív (o dvoch viac ako v 2007) s certifikovanou produkciou. V roku 2008 prevládali v rastlinnej a živočíšnej výrobe (RV a ŽV) najmä nasledovné certifikované bioprodukty (obilniny, mlieko) a biopotraviny (ovocie) (tab. č. 2).

Tab. č. 2: Vybrané prevládajúce certifikované bioprodukty a biopotraviny v RV a ŽV v SR k 31. 12. 2008 v kg (l ks)

Table 2: Selected dominating certified bio-products and bio-food in crop and livestock production in Slovakia 31.12.2008 in kg (liters, pieces)

Rastlinné bioprodukty		Živočíšne bioprodukty		Biopotraviny rastlinného produktu		Biopotraviny živočíšneho produktu	
Názov	Množstvo (kg)	Názov	Množstvo (kg, l, ks)	Názov	Množstvo (kg, ks)	Názov	Množstvo (l, kg, ks)
Obilniny	29 019 004	Mlieko (l)	12 769 919	Čerstvé ovocie (kg)	3 829 000	Mlieko (l)	5 900 000
Krmivá	26 561 980	Certifik. krmivá (kg)	11 639 090	Škrupinové ovocie (kg)	1 301 050	Vajcia (ks)	1 240 000
Čerstvé ovocie	8 500 220	Ovčí hrudkový syr (kg)	41 000	Sušené ovocie (kg)	1 204 540	Zakys (l)	280 000
Olejniny	2 479 560	Živé zvieratá (ks)	9 166	Mlynské výrobky (kg)	1 192 500	Jogurt	4 000 l + 192 000 kg
Čerstvá zelenina	1 784 521	Med (kg)	6 000	Pekárenské výrobky (ks)	1 100 000	Mäso, mäsové výrobky (kg)	72 000

Zdroj: Naturalis SK, s. r. o., MP SR In: Zelená správa, 2009

Hospodárske zvieratá (podľa Naturalis SK, s. r. o. - inšpekčná a certifikačná organizácia) chovalo ekologickým spôsobom 249 farmárov (nárast o 16,4 % oproti roku 2007). Medziročne sa zvýšili stavy ekologicky chovaných hospodárskych zvierat o cca 17 %, na 131 290 ks, (z toho bolo 48 307 ks chovaných v konverzii a 82 983 ks v ekologickom poľnohospodárstve). Najpočetnejšie boli najmä nasledovné kategórie hospodárskych zvierat (spolu v konverzii a v ekologickom poľnohospodárstve, v ks): hovädzi dobytok (32 375), ovce (88 695), jahňatá (5 717), kozy (1 419), sliepky (1 381), kone (624), včelstvá (345), ošípané (342) (Zelená správa, 2009).

Záver

Každým rokom na Slovensku pribúda počet ekologicky hospodáriacich subjektov a narastá výmera ekologicky obrábanej pôdy. Tento jav je z hľadiska implementácie európskeho modelu multifunkčného poľnohospodárstva v podmienkach SR veľmi pozitívny.

Ekologická produkcia má nielen rastlinný pôvod, ale čiastočne aj živočíšny (mlieko, mäso, syry). S ohľadom na súčasnú nepriaznivú ekonomiku výroby surovín živočíšneho pôvodu podnikateľské subjekty od produkcie ekologických potravín uvedených druhov postupne odstupujú. Produkuje sa ešte mlieko a čiastočne mliečne výrobky pre zahraničné firmy. Vzhľadom k tomu rozsah výroby produktov živočíšnej výroby je zanedbateľný svoj podiel na tom má i nedostatok spracovateľských kapacít, ale aj nezáujem o certifikáciu produkcie zo strany producentov. U producentov bioproduktov rastlinnej výroby sa prejavuje vyššia závislosť na prírodných podmienkach u väčšiny plodín. Najviac je zastúpené pestovanie obilnín, zeleniny, zemiakov a ovocia. Ich výroba si vyžaduje vyššiu potrebu pracovných síl ako u konvenčných výrobkov. Ceny certifikovaných bioproduktov sú vyššie oproti rovnakým konvenčným výrobkom, preto narážajú na domácom trhu na malý záujem spotrebiteľov. Okrem kúpyschopnosti obyvateľstva ďalším problémom je aj odbyt bioprodukcie a biopotravín na vnútornom trhu, ktorý súvisí s nedostatočnou spracovateľskou základňou bioprodukcie až na potraviny, ale tiež s osvetou a informovanosťou obyvateľstva, propagáciou nových výrobkov až po maloobchodnú sieť a pod.

Príspevok bol spracovaný v rámci grantového projektu: VEGA 1/0893/11 - Transformácia Nitrianskeho kraja v meniacich sa spoločensko-ekonomických podmienkach a perspektívy jeho regionálneho rozvoja.

Literatúra

Bedrna, Z., Vybíralová, J., Pavlíčková, K. 1997. Alternatívne hospodárenie na pôde. Bratislava : UK, 1997. 60 s. ISBN 80-967682-1-2

- Dubcová, A., Lauko, V., Tolmáči, L., Cimra, J., Kramáreková, H., Krogmann, A., Nemčíková, M., Némethová, J., Oremusová, D., Gurňák, D., Križan, F. 2008.** Geografia Slovenska. Nitra : UKF, 2008. 351 s. ISBN 978-80-8094-422-3
- Interné materiály Odboru životného prostredia a ekologického poľnohospodárstva, 2010, Bratislava**
- Interné materiály Ústredného kontrolného a skúšobného ústavu poľnohospodárskeho, 2010, Bratislava**
- Pavličková, K. 1997.** Krajina a alternatívne poľnohospodárstvo. In: Acta Environmentalica. Bratislava : UK, 1997, s. 161-164. ISSN 1335-0285
- Pavličková, K. 2002.** Priestorové rozmiestnenie ekologického poľnohospodárstva v Slovenskej republike. In: Geografické informácie 7. Nitra : UKF, 2002, s. 195-202. ISBN 80-8050-542-X
- Spišiak, P. 2000.** Základy geografie poľnohospodárstva a lesného hospodárstva. VŠ skriptá. Bratislava : UK, 2000. 147 s. ISBN 80-223-1390-4
- Spišiak, P. a i. 2005.** Agorurálne štruktúry Slovenska po roku 1989. Bratislava : Geografika, 2005. 183 s. ISBN 80-969338-4-1
- Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve v Slovenskej republike 2006** (Zelená správa, 2006). Bratislava : Ministerstvo pôdohospodárstva SR, 2007.
- Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve v Slovenskej republike 2007** (Zelená správa, 2007). Bratislava : Ministerstvo pôdohospodárstva SR, 2008.
- Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve v Slovenskej republike 2008** (Zelená správa, 2008). Bratislava : Ministerstvo pôdohospodárstva SR, 2009.
- Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve v Slovenskej republike 2009** (Zelená správa, 2009). Bratislava : Ministerstvo pôdohospodárstva SR, 2010.
- <http://www.enviroportal.sk/>
- <http://www.land.gov.sk/>
- <http://www.sazp.sk/>

ECOLOGIC AGRICULTURE IN SLOVAKIA

Summary

The number of eco-farming businesses and also area of ecologically cultivated land is growing every year in Slovakia. This phenomenon is from the viewpoint of the implementation of the European model of multifunctional agriculture in conditions of Slovakia very positive. Ecologic production has not only vegetable origin, but partly also animal origin (milk, meat, cheese). Given the current unfavorable economics of the production of materials of an animal origin, the agricultural businesses gradually cease the production of mentioned eco-foods. They still produce milk and dairy products for foreign companies. Given the scale of production of livestock products, it is negligible and its share on this problem has the lack of processing capacity, but also lack of interest in certification of

production from the producers. The producers of bio-products in crop production are more dependent on natural conditions regarding most of the crops. The cereals, vegetables, potatoes, and fruit are mostly growing. Their production requires more labor as it is in the case of conventional products. The prices of certified bio-products are higher than the same conventional products and thus having problems with the lack of consumer interest at the national market. Besides the purchasing power of population, another problem is also bio-production and bio-food sales at the internal market, which is linked to lack of processing base of bio-production except the food, but also with awareness raising and public awareness, promoting new products to the retail network, etc.

RNDr. Jana Némethová, PhD.

Katedra geografie a regionálneho rozvoja FPV UKF

Trieda A. Hlinku 1, 949 74 Nitra

E-mail: jnemethova@ukf.sk